

Рекреаційні зони в Україні: стан та перспективи розвитку

У статті розкриваються напрями розвитку рекреаційних територій України, багатоманітні природні лікувальні ресурси. Розглядаються першочергові проблеми у курортній сфері та запропоновано шляхи їх подолання.

Ключові слова: рекреаційно-оздоровчий комплекс, природні ресурси, туризм, рекреаційні інфраструктури, природні і культурні комплекси.

Сьогодні в Україні, як і у цілому світі, важко уявити систему охорони здоров'я населення без оздоровчого комплексу. У сучасному світі відпочинок, рекреація, туризм, оздоровлення (а це означає здоров'я суспільства) є найвищою соціальною цінністю. Тому за останні кілька десятиріч у світі поступово зростає значення оздоровчого лікування, туризму [і рекреації](#). Здебільшого така тенденція пов'язана насамперед із значним зростанням прибутків населення економічно розвинутих країн, зростанням загальноосвітнього рівня людей, розвитком транспортного сполучення. Крім того, індустріальний розвиток цивілізації, забруднення екологічних систем навколо великих промислових міст змушує все більшу кількість людей шукати відпочинок та оздоровлення в поки що екологічно благополучних регіонах. Таким чином, в Україні обслуговування рекреантів стало не лише самостійною галуззю науки, а й життєво--необхідною формою задоволення потреб людини. Володіючи величезним природним потенціалом, Україна усвідомлює необхідність розвитку рекреаційно-туристичної інфраструктури.

Проблеми розвитку, регулювання та використання природних ресурсів цікавили багатьох учених-фахівців з екологічного, природоресурсного та земельного права: В. Андрей-цев, А Бобкова, І. Каракаш, Е. Ткаченко, А. Орлов, Ю. Шемшученко та ін. Зокрема проблеми загального використання земель були досліджені І. Костяшкіним.

Рекреаційно-оздоровчий комплекс - це система, яка включає в себе кілька функцій, а саме:

- території з цінними оздоровчими властивостями;
- рекреаційно-туристичні центри;
- природні і культурні комплекси;
- регенерація робочої сили, сфера господарчої діяльності;
- транспортне сполучення;
- рекреанти.

В Україні значну частину природного потенціалу складають: рекреаційні ландшафти (лісові, приморські, гірські), оздоровчі ресурси (мінеральні води та лікувальні грязі), природно-заповідні об'єкти (національні природні та регіональні ландшафтні парки, біосферні заповідники, парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва тощо), території історико-куль-турного призначення (пам'ятки архітектури та містобудування, історико-архітектурні заповідники та ін.).

Це унікальні ресурси для перспективного розвитку туризму, зон рекреації і курортів та найбільш збережена частина природного довкілля.

Площа освоєних та потенційних рекреаційних територій в Україні (без радіаційної забрудненості) становить 12,8% території країни і розподіляється відповідно до природних особливостей таких рекреаційних регіонів як: Карпатський, Придністровський, Дніпровський, Донецько-Приазовський, Поліський, Причорноморський, Кримський. При визначенні цих регіонів враховувались такі фактори [1]:

- геополітичне положення (розташування території, наявність трудових ресурсів, транспортних комунікацій, джерел сировини, енергії, історія розвитку території, традиції та ін.);
- наявність рекреаційних ресурсів;

- стан туристичної інфраструктури;
- попит на рекреацію та туризм;
- туристично-рекреаційна політика регіону.

Згідно з оцінкою ландшафтних ресурсів, потенційний фонд природоохоронних, оздоровчих та рекреаційних територій становить 12,1 млн. га, тобто 20% площі території України, що відповідає міжнародним показникам раціонального збереження природно-рекреаційних ресурсів. Одноразова місткість ландшафтів України, враховуючи допустимі природоохоронні норми, становить понад 40 млн. осіб. Практично у всіх областях України виявлено мінеральні лікувальні води різного складу. Найбільша кількість джерел зосереджена в Карпатському регіоні, зокрема у Закарпатській та Львівській областях. Багато джерел у Луганській, Дніпропетровській, Полтавській, Хмельницькій, Черкаській, Київській, Донецькій та інших областях.

Не менш важливе місце у розвитку рекреації в Україні займає друга група рекреаційних ресурсів: історики-культурні, які включають культурні об'єкти, пам'ятки історії, архітектури, археології, етнографічні особливості території, що є важливим засобом задоволення потреб пізнавально-культурної рекреації. Загальна кількість архітектурно-історичних пам'яток в Україні становить 48 690 об'єктів. Їх цінність та чисельність (насичення, щільність) у межах областей істотно різняться. Найбільше архітектурно-історичних пам'яток, що охороняються державою і церквою, у Львівській (3934), Київській (2886) та Чернігівській (2859) областях. Найцінніші культурно-історичні ресурси - у Київській, Львівській, Тернопільській, Полтавській, Чернігівській областях, Республіці Крим.

І нарешті, третя група рекреаційних ресурсів-соціально-економічні, яка представлена сучасними здобутками світового рівня в промисловості, сільському господарстві, будівництві, медицині, спорті, науці та культурі, тобто вони охоплюють матеріальнотехнічну базу, що забезпечують виробництво, продаж і надання рекреаційних послуг, транспортну інфраструктуру, трудові ресурси [3].

Сьогодні попит на рекреацію і туризм в Україні щороку зростає. Розвиток туристично-оздоровчого комплексу сприяє розвитку суспільного підприємства, покращанню його структури, зростанню продуктивності праці в основних галузях економіки, зокрема:

- розвиток будівельної галузі (будівництво, реконструкція, модернізація аеропортів, доріг, крамниць, готелів, стадіонів, благоустрій населених пунктів тощо);
- розвиток автомобільної промисловості;
- розвиток харчової промисловості;
- розвиток легкої промисловості (текстиль, взуття тощо);
- розвиток ресурсного потенціалу;
- розвиток транспортних комунікацій.

Географічне розташування України зумовлює необхідність формування сучасної ефективної курортно-рекреаційної економіки як важливої підсистеми національної економіки на базі оптимізації організаційно-економічного механізму функціонування санаторно-курортних комплексів і гармонізації інтересів всіх його учасників.

У багатьох країнах державна туристична політика проводиться у рамках регіональних програм економічного розвитку і спрямована на розвиток депресивних регіонів. Вона сприяє економічному розвитку тих територій, де немає жодних перспектив розвитку індустрії, цим забезпечує зростання доходів населення і збереження історичного та культурного середовища. На міжнародному ринку наша країна недостатньо відома як країна з розвинутою рекреаційною індустрією. Маркетинг туристичного потенціалу України на міжнародному ринку є недостатній. Будучи однією з найбільших країн Європи, вона не має належної кількості туристичних представництв за кордоном, недостатньо здійснює рекламні акції. Також немає належно запланованих на національному рівні рекламних кампаній для зарубіжного ринку.

Наслідком цього є те, що спеціалізація на виробництві послуг міжнародного туризму забезпечує надходження значних капіталовкладень та суттєво розширює сферу зайнятості населення. Індустрія туризму сприяє загальному розширенню сфери обслуговування (комунального, побутового, культурного), а також підвищенню доходів населення в районах розвинутої туристичної промисловості. Враховуючи геополітичне розташування країни, її історичну та культурну спадщину, наявність оздоровчих, природнокліматичних ресурсів, Україна, як усі інші країни, повинна вести конкурентну боротьбу як за внутрішній, так за міжнародний ринок.

Сучасний етап розвитку туристично-рекреаційних комплексів в Україні характеризується певною невідповідністю між платоспроможним попитом на туристично-рекреаційні послуги та пропозицією, яка визначається рекреаційною місткістю діючих оздоров-ниць, що призводить до дестабілізації

показників заповнюваності ліжкового фонду санаторно-курортних установ, якості і рівня ефективності їх рекреаційної діяльності.

Усе це вказує на те, що розвиток туристично-рекреаційного комплексу виходить за рамки купівлі-продажу, поширюючись на інші галузі, для яких туристське споживання відкриває додаткові реалії.

На жаль, в Україні розвиток туризму і рекреації ще не є домінуючим у сфері економіки, однак, здійснення реформ розкриває можливості для розвитку цієї галузі. Цей фактор обумовлюється в прийнятому у 2003 р. Законі України «Про туризм» [5].

Таким чином, рекреаційно-оздоровчий комплекс України повинен виступати одним із чинників економічного оздоровлення держави, забезпечити працевлаштування населення, покращання інфраструктури, розвиток рекламно-інформаційної сфери.

Слід зазначити, що геополітичне розташування України поєднує її із європейськими державами. З огляду на географічне положення, прикордонні регіони є транзитним мостом між Україною та європейськими країнами. Ця стратегічна перевага відкриває нові можливості для розвитку держави. Втім, порушує проблеми, пов'язані із розвитком транскордонного співробітництва, розширення соціальних, економічних та політичних зв'язків між ЄС та країнами-сусідами.

У цьому контексті, на нашу думку, слід звернути увагу на такі напрями вдосконалення даної сфери:

- розширення співпраці з прикордонними регіонами єв록раїн в економічній та культурній сфері; підвищення ефективності використання транзитного потенціалу;
- розбудову прикордонної та митної інфраструктури і транспортних коридорів задля покращення умов перетину кордону;
- розбудову транспортно-логістичних центрів.

Україна володіє багатими природнокліматичними, культурно-історичними та національно-етнографічними ресурсами, які створюють передумови для розвитку багатьох видів туризму. Країна має рекреаційні та туристичні ресурси, які відносяться до всіх вищенаведених груп, що дає шанс виходу держави на міжнародний туристичний ринок із привабливими туристичними пропозиціями. Як правило, наявність туристичних ресурсів визначає формування туристичного бізнесу в тому чи іншому регіоні. Наприклад, Карпатські гори, які є унікальним місцем для зимового відпочинку.

Туристичний потенціал України формується також за рахунок інших складових: гірськолижних курортів, басейнів, термальних басейнів, заповідниками, альпінаріями тощо. Для розвитку туризму велике значення мають пам'ятки історії, архітектури та культури і виступає значним рекреаційним ресурсом.

Туристично-рекреаційна діяльність є одним із пріоритетних напрямів розвитку економіки держави. Мережа санаторно-курортних та оздоровчих закладів щороку розширюється. У результаті поступового розвитку міжнародного співробітництва щороку зростає кількість іноземних туристів. Збільшення обсягів міжнародного туризму позитивно впливає на розвиток туристично-рекреаційної інфраструктури та сприяє підвищенню економіки держави. Швидкими темпами протягом останніх років по країні здійснюється будівництво європейського рівня туристично-рекреаційних об'єктів (кемпінгів, міні-готелів, баз відпочинку, пансіонатів тощо). У зв'язку з цим підвищується економічна ефективність розвитку туристично-рекреаційної сфери.

Однак, існують негативні фактори, які впливають на перспективу комплексного розвитку туризму та санаторно-курортної галузі:

- слабка комунікаційна доступність перспективних для освоєння територій в туристично-рекреаційних цілях (логістична система);
- здебільшого невідповідність рівня комфортності та організаційно-економічного механізму функціонування рекреаційної інфраструктури міжнародним нормам та стандартам;
- відсутність законодавчого забезпечення розвитку сільського (зеленого) туризму;
- територіальна диференціація у господарському використанні рекреаційного потенціалу.

Головною рушійною силою розвитку туризму в Україні залишаються економічні вигоди, які він надає. Туризм стимулює розвиток елементів інфраструктури: готелів, ресторанів, підприємств торгівлі тощо, призводить до збільшення доходної частини бюджету за рахунок податків, має широкі можливості для залучення іноземної валюти і різного роду інвестицій. Сприяє більш інтенсивнішому розвитку економіки, утворюючи галузі, що обслуговують індустрію туризму, забезпечує зростання доходів населення та підвищення рівня добробуту нації тощо.

Як уже зазначалось, Україна має великі передумови для розвитку рекреаційних територій, зумовлені наявністю природних бальнеологічних ресурсів, сіткою санаторно-курортних закладів і необхідністю для їх діяльності інфраструктури. При цьому комплексне дослідження багатоманітних природних лікувальних ресурсів, оцінка їх сучасного стану визначають розвиток курортів різного профілю. Науковцями розглянуті першочергові проблеми в курортній сфері. Рішення цих проблем повинно спрямовуватись на розвиток, раціональне використання і подальше засвоєння природного потенціалу курортів.

Для покращання стану туристично-рекреаційного комплексу необхідна розробка заходів щодо створення мережі спеціалізованих об'єктів туристичної інфраструктури, розташованих поблизу національної мережі міжнародних транспортних коридорів, основних транспортних магістралей та туристичних маршрутів. Проведення робіт із реконструкції та удосконалення будівництва об'єктів туристичної інфраструктури. Вкрай потрібна розбудова перспективних туристично-рекреаційних територій. Також необхідний розвиток сільського зеленого туризму, який є одним із пріоритетних напрямів туристичної діяльності. Це дасть можливість приймати туристів у місцевостях з наявною туристичною інфраструктурою, але слабо розвинутою базою розміщення. Зробити більш розповсюдженими такі активні види відпочинку як пішохідний туризм, велотуризм, кінний туризм, рафтинг, пара- та дельтапланеризм, спелеотуризм тощо. Розширити мережі туристично-інформаційних центрів в усіх регіонах держави.

Література

1. Андропов О.М. Стан рекреаційного комплексу України / О.М. Андропов // Економіка і Екологія. -2005. - №24.
2. Гайдук А Дослідження розвитку світової туристичної індустрії з використанням методу сценаріїв / А Гайдук // Регіональна економіка. - 2008. - №3. - С 152-159.
3. Гудзь П. Економічна ефективність використання природних рекреаційних ресурсів / П. Гудзь // Регіональна економіка. - 2000. - №4.
4. [Закон України «Про курорти» від 5 жовтня 2000 р. // Відомості Верховної Ради України. - 2000. - №50. - Ст. 435.](#)
5. [Закон України «Про туризм» від 15 вересня 1995 р. // Відомості Верховної Ради України. - 1995. - №31. - Ст. 241.](#)

Богатюк И. Рекреационные зоны в Украине: состояние и перспективы развития

В статье раскрываются направления развития рекреационных территорий Украины, разнообразных природных лечебных ресурсов. Рассматриваются первоочередные проблемы в курортной сфере и предложены пути их преодоления..

Ключевые слова: рекреационно-оздоровительный комплекс, природные ресурсы, туризм, рекреационные инфраструктуры, природные и культурные комплексы.

Bogatiuk I. Recreational territories in Ukraine: the state and perspectives of the development

The article is devoted to the main directions of recreational territories development in Ukraine. Various natural curative resources are described. Essential problems in the resort sphere and the ways of their overcoming are offered.

Key words: recreational-health complex, natural resources, tourism, recreational infrastructures, natural and cultural complexes.